

Szakolczay Lajos

„Vigyék innét Judás ezüstjét”

H. Hadabás Ildikó: *Sajgások*

H. Hadabás Ildikó mint szépiró, mint költő sokáig bujdosolt a nagyközönség elől. Második kötete azonban megerősítette sejtelmünket. Áll a lábán. Már a szakmunkák régmúltban kalandozó, finoman cizellált mondatai mögött költő rejtőzött. Költő, akinek a megszentelt múlt palota, aki előtt századok úgy vonulnak végig, hogy a legkisebb *sajgás* is csontot repesztő. S a jelen? Harangok zúgása. Valaminő különleges zene, amelyben a szülőtte föld megszépül. S az édesanya fájdalom – *boldogságbokor* a nincstelen puszta közepén – pedig átjárja a csend minden zugát. Szeretné megölelni a földet, ám csak a gyerekeit tudja átkarolni.

Ezért végtelen szeretet *felhőzi* azt a tájat is, az ég (s egyúttal a szakralitás) ponyváját vonva fölé, amely viharok dárdájától sebzett, amelyen *Dani uraság* csizmájának sarokvasa – különleges zene – húzza a talpalávalót. Művelődéstörténeti s egyben önismeretet erősítő mozzanat: azért nézünk az ősök szemébe, hogy tisztán lássunk. Magunkat is, a körülöttünk lévő világot is. Hiszen a kitarulkozó lélek abban nyilvánul meg – sokszor maszkos örömtáncot, de még inkább a szenvedőkkel együtt érző Krisztus-arcot mutatva –, hogy *sajgásai* nemes vibrálások. Előrevivő, jobbító, a bűnmegvallást sem elkerülő mozzanatok.

Az imapóz bibliás türelme – sok az elesett, szerencsétlen ember – azokat is vallomásra készíti, akik szívesen bújnának félelmük *hegy-magasába*. Ez a „vallomás” különösképpen az öregek szájából szívszorító. Akik a lét grádicsait járván már ledobták magukról szinte az összes bilincset. Állnak kopott kövezeten, s a kegyelem angyalszárnyára várnak. Amely, akár egy mosoly, egy meleg pillantás képében megjelenve maga az életet elviselni segítő gyógyszer.

Hogy értsük az új kötet verseit átjáró hangulatot, az emberiség bűnét magára vállaló költő esdeklését, aligha haszontalan egy korábbi versét fölidézni. „Végtelesen elfáradtam Uram! Csendben jöttem eléd, mert amit nekem adtál, azt csak csendben lehet megköszönni. Most mégsem tudok szavakat mondani Neked, csupán az arcomat fordítom fényességbe: nézz rám! Elkínzott kezeimet mutatom: szánj meg! Mert nagy volt a feladat, amellyel büntettél. Vagy jutalmaztál volna?” (*Lőcsei Pál imája a Szent Jakab templom főoltárának elkészítése után, 1518-ban*).

Lőcsei-Hadabás itt a megtöretés, a szolgálat közbeni megfáradás, az erő elillanásának tényét *zengi*. S mindemellett az elvégzett hatalmas munka gyönyörűségét dicséri. Azt a megmagyarázhatatlan érzést – százados *sajgások* gyötrik az énekest –, amely a teremtő embert keríti hatalmába. Ezért is a művész (legyen mester-

ember, képzőművész vagy költő) megvilágosodása nem más, mint az *önkifejezői lét* kiteljesítése. Büntetés? Jutalom az Istentől, ajándék az Úrtól.

A szavak megfényesítését a *Biblia*-fordítók, Isten szolgálói éppúgy elvégezték – fölséges munka lehetett –, mint Berzsenyitől, Vörösmartytól kezdve József Attiláig és Pilinszky Jánosig megannyi klasszikusunk. S akkor még hol van a népköltészet (népdal, ballada) üdítő képtobzódása, szürrealitásra hajló, a tájnyelvet is a kifejezés hintájába fogó izgalma. Egy érzékeny lélek – már pedig H. Hadabás Ildikó *sajgásai* fölöttébb kifinomult lelki tárnákról vallanak – szívesen merít eme hagyományvilág gazdag kincséből. Hogy saját, megszenvedett *én-vallató* gesztusával fűszerezve minél elevebb formában jelenjék meg a vers.

Az emlékező fájdalma, amelyet a népdal sejtelmében megfürdő *líra-én* oly szív-szorító keserűséggel közvetít, valaminő (házastársi?) kapcsolat megszakadását, elhidegülését visszahangozza: „Istenem, de hosszú az éj, / Virág-arcú, hová tűntél: / Fürkészem a szívem mélyét, / rejtett arcod nincsen létét. // Istenem, nem vettem észre, / hogy mentél el évről-évre, / mint vitted magaddal fényed, / s nekem hagyta a sötétet! // Milyen régen nem kereslek... ! / Mikor mondtad, hogy szeretlek? / Üres a csend, ver a hajnal / minden egyes madárdallal!” (*Elhervasztott virágének*).

Látható, a tökéletesen végigvitt dallam mily lélegzetelállító fölénytel – a bensőt fölszakító lírapanasszal – vetíti elénk a szeretethiányban jelentkező fájdalmat, melyet a melankólia botütése sem tud kikezdeni. Ehhez a magatartásformát – csak más módon – jelentő dallamvilághoz (feszés ritmusélmény) köthető a *Somló* *bordal* és a József Attila-i beütésű *Éjszakai legényes* vidor döndülése is. Az előbbiben a bűnmegvalló gesztus a zsolozsma ünnepélyes megrendültségével párosul – „s kérjük Urunk, nekünk is járjon / nagy ritkán oldás és kötés, / s add meg e koccintásnyi borban / a léleknek – mi léleké!” –, míg a férfitánc-parafrazisban a melankóliára emlékeztető természeti kép súlya vall a magány szorító kalodájáról: „Az ég dunnája fekete, / rásimul a hegyekre, / bagoly veri az ütemet / a macskatalpú csendre.”

A műveltségélmény mint ihletadó forrás – származzék akár a *Bibliából* (*Jób búcsúzása*), akár az irodalom (*Gondolat-árnyak a niklai remeténél*), a képzőművészet (*Vincent Van Gogh: Pietà*) vagy a zene kimeríthetetlen arzenáljából (*Variációk Mozart A-dúr klarinétversenyére; Liszt Ferenc: Csárdás macabre*) –, nem kis szerepet kap, mintha a maszkot cserélgető *líra-én*, egy sajátos időjáték ringlispíljére felülve, a hasonulásban lelné meg lelki fogódzóját. Van ebben az alakrejtező játékban valaminő artisztikus, vándorlásról vándorlásra új arcot öltő vágy – vágy az idő megfékezésére. A némelykor szürrealisba torkoló képek ezt erősítik.

Ahol viszont az önéletrajz megannyi darabja kerül a fókuszba (*Fénybe kapaszkodva, Jókai Mór utca*), a kitarulkozás sejtelve épp a *bevallás* konkrét mozzanataiban él. A *Számadás előtt* című versben a személyesből a közösségibe való

fölemelkedés szép példa erre. „Fekete hollók, kövér sandák, / adjon az Isten más világot, / hogy az utolsó lámpagyújtó / szépapám szava legyen áldott, // s messzi hazáim ősi földje, / Erdélyben és fenn Angliában... / kalandozó szegény szívemet / számon tartón majd visszavárja. (---) // Ezért a százszor is megváltott / jövőtlen, rongyos, árva népért / talán nekem is lehet szavam, / s kérhetem hollók seregétől, // Vigyék innét Júdás ezüstjét, / a megváltónak több az ára, / nem eladó a lélek csendje / s a hová tartasz boldogsága! // S drága szavaknak ősi földje, / Erdélyben és fenn Angliában, / ne Káin bélyeg legyen egykor, / de ne is passzus kiváltsága, // mit méricskélve osztogatnak, / mikor az őseinket kérik, / s törvényes cseléd életünket / nincstelenebbel kicserélik!”

Érdekes megfigyelni, hogy a szavak ritmustáncát – a hangzás kellemét – milyen pontosan (érzékletesen) közvetíti a népies műdalból ideemelt sor („ég a kunyhó, ropog a nád” – *Liszt Ferenc: Csárdás macabre*), a népdal imitációként funkcionáló, állapotot jelölő kijelentés („Tele bánattal a szívem” – *Tüskék*), illetve az ugyancsak ismert népdalból kiszakított, a furcsa siratódalban a halálmadár elűzését a vidámság kontrasztjával erősítő betét: „Söprik a pápai utcát, / Masíroznak a katonák...” (*Haláltáncocska*).

A kötetből akár „kis” verset (*Nagyapám az Úrral pörölt*), akár nagy verset emelek ki – szenzációs a nyolc részből álló *Strock-stációk* anyasirató fájdalma –, ugyanaz a lét keresztjére feszített krisztusi alázat jellemzi az énekmondó beszédét. Általa látszik a *Sajgások* – beszédes cím – szakrális telítettsége.

(*Szenal Kiadó, Budapest, 2013.*)

Szíki Károly

Óriások lábai alatt

Veszely Ferenc: Bajban szépült életeim

„A könyv, ami a kezekben van, mind csiszolt munka, évekig simogatott, még a böffenések is. Egnéhány vers közöttük angolul íródott, ott csiszolódtott is. Magyarra fordításukra viszont egyetlen weekend jutott, ennyi ideig tudtam kölcsönözni számítógépet. ... anyanyelvemre sokkal könnyebb volt fordítani, s ezek a versek nem követeltek szigorúra szabott formát. Szóval ez ment, mint a karikacsapás.”

Ajánló sorok is lehetnének ezek a gondolat-szövegek, Veszely Ferenc sorai önmaga kötetéhez, de csak egy magánlevélben küldi, mint süketnek, vaknak, olvasásban hiányos embernek. Jól teszi, mert ki hiszi ma már el, hogy a művét elolvassa az a barát, rokon, idegen vagy ismerős, akinek elküldte szemlére vagy szerkesztőségbe. Robot-pilóta módjára *majd egyszer!* felkiáltással dobálja az ember polcokra a terméseket, majd lassan kihül benne az akarat, hogy átolvassa, s így egy sor köszönetre sem fussa(!). Na! A költő megírta és még hozzátette:

Tartsad fejben a következőket. Amit a kezekben tartasz, annyi van kiadva. Hogy ezt megértsed, ahhoz kell egy nap. Írói-költői tevékenységem ideje nagyon kurtára lett szabva. Hogy miért, ahhoz kell egy másik nap.

Egy könyv a vad és gyönyörűséges British Columbiából. Az aranyláz felföldjéről, Kamloopsból.

Írni mindig érdemes, írni kell, mert a fájdalom és az öröm kiszakad, nyomában nyugalom nyújtózik, rejtőzik, betölti a béke fogalmát. Írni, kisírni, kimondani, elénekelni, kiírni mindent, a mindenből mindent. Mert a semmi az nem állapot. Olyan nem létezik, csak botorkál benne az ember, de szabadulni nem mer. Az írás lételem, benne felfrissül a légáram, jön új vérkör a mondatok nyomán, mely kikapcsol, összeköt, be-
menekít a semminek hitt valamiből valamibe, valakibe, mindegy hová, de egy kikötőbe: egy kötődésbe, egy kunyhóba, ahol még hozzátehetsz magadból valamit, és akkor házat építesz már magadnak.

Firkálunk egész létünkben, mert a Teremtő megadta a lehetőséget, minthogy színészetet is adott, hogy kifejezőmódunkban emelkedjünk az állatok fölé, bár a jeleket ők is mutatják már. És jutottunk annyira, hogy az ember is képes állati szintre emlékeztetni.

Veszely Ferenc nem firkál, nem írogat. Ír, megdolgozott sorai jó részét lepkekönnyen mutatja fel, hogy könnyűnek tűnjön a röpdősése. Aki azonban beletúrja tekintetét, és nem csak lapoz a 240 oldalas kötetben, de feltéri a sorokat, akkor egy hatalmas idő, egy feledett-elfedett kor és mérhetetlenül nagy távolságok utazójává válik. Távolságok

lőtávoból, majd még messzebb, hogy a konyha-líra fölé beröpülve vadásszon ránk olvasókra, ki érti, kik akarják megérteni a lázadást és az utolsó sétat is?

Majdnem életregény ez az egyetlen mű. Kényszerűségből, írói hanyagságból egyetlen? Miért csak 2005-ben először és milyen jó, hogy ekkor legalább! Nem tudni, ki bilentette ki az író nyugalmából, állította fel székéről, hogy ne üljön a verseken és mértékadó elbeszélésein, hogy összerakott dolgozata nyomdára érett, majdnem túlrejt?

Ha Veszely Ferenc többdiplomás pedagógus, kanadai magyar költő, író, műfordító és drámaíró, magyar és angol nyelvű vendéglátó honlapjára vetünk egy pillanatot, ahol a *kortárs irodalom és kritika magyarul és angolul jelenik itt meg, gyakran eredeti publikációként, ismertető és értékelések mellett*. Embertelen nagy feladatot végez a véges emberi erővel rendelkező szövsonglőr, s talán ezért nem sorakoznak kötetei a polcon.

A 12 stációba szerkesztett kötet borítója hófehérbe befutó két kék folyó, hol a Thompon és a Fraser egyesül. Felette laza ecsetvonással feltűnő felhő. Mint egy festmény, olyan az egész. Alatta felirat: *mint városomban két folyó- bennem két élet folyt egybe: egy magyar és egy kanadai*. Tehát egy szívvel két hazában élő költő Veszely. Mondhatjuk ezt? Mondani lehet, de támaszkodjunk meg inkább a versek olvasásában, a verszuhatagban, a 12 stáció termésében. A kötet cím (*Bajban szépült életem*) alatt még egy alcím: *Egy 56-os magyar emigráns vívódásai*.

Aki olvassa az emigrációs lírát, némi kétely ébred benne, érdemes-e tovább menni, rejt-e titkot, van-e mélyén valami, vagy csak leharcolt versek, s a szokás buckáin vergődik végig az ember? Esetlegesen lesz valami megszélesíthetetlen, elszabadult nagyszerűség? Sok '56-os, '46-os és későbbi menekült fogott tollat és írt, de ez még nem súlya a dolognak, a baj az, hogy többen meg is jelentették azokat. A silány termékekből hegyet lehetne, sőt kellene rakni, melyekkel csak a papírkereskedőket és nyomdákat gazdagították a szerzők.

Ez a könyv, melyet Veszely és a nyomda rakott egybe, nem tartozik ebbe a vonulatba. Már ez önmagában is győzelem annak, aki nyeglén vagy kételkedéssel, netán fenntartással tartja magasra, veszi kézbe az ízléses tipográfiában, szerkesztői fantáziával felkantározott kötetet.

A kanadai költők középmezőjéhez sorolják. Ide tartozik: Horváth Loránd, Vitéz György, Király Ilona, Tamási Miklós, Veszely Ferenc, Kemenes Géfin László, Pintér László, Kasza Marton Lajos. Kissé vegyes a felhozatal és az értékelés szerint is, mérhető művészeti teljesítményben is meglehetősen zilált a kép, de ha ez a mértékadó besorolás, legalább besorolásnak fogadjuk el. Veszely ars poeticáját ismerve, nem biztos, hogy jól érzi magát ebben a besorolásban.

Egy író nem önmagáért ír, ha önmagáról is ír. Mindenkor van és mindenben van egy arc, megvívandó harc, amelynek körvonalait megerősíti, egy elfeledett kép, amelyet felszínre hoz a történelem ködös zugaiból vagy éppen az irodalom rejtő redőnyei

mögül. Veszely így vállalta életfeladatának, művészete vallomásának a kortárs-barát költő, Szerb György lámpásának felkapcsolását. A szerkesztő az első stációba, éppen a legéberebb percekre teszi az ő emlékének felmutatását. Nem is emlék ez csupán, hanem a közös lét megmozgatása, eleven képekben, mikor még a református gimnáziumban koptatták együtt az elnyűtt padokat. Több évtized morzsolódása morgása után elhatározást teremt magának Veszely: életet ad a múltnak. Nem leporolni akarja a 46 éves korában ellángolt költő-zeneszerző zseni képét, hanem annak a rossz időnek foglyát kiszabadítani, még ha lassan kihűlt is a bánat. Ennyivel tartozik, vallja a költő annak, aki neki valaha fénysugár volt. A hűség költője vagy valami más, valamivel több is Veszely? Sorsközösség ott kötöttet a Mester utcai Fáy András Gimnáziumban, s talán a drámai szövet is örök pecsét lett egyszerre, mikor második felesége, Katrin, autóbaleset áldozata lett, sötét tragédia, mint Veszelynél is, a családi tragédiák sorozata: a II. világháború idején két tizenéves unokatestvérének meggyilkolása, majd jóval később saját lányának halála. Katrinhez írt szerelmes versei a magyar líra gyöngyszemei. Szerb György a kiszolgáltatottság elől az alkoholba menekült, ez aláasta egészségét. 1972-től rokkantnyugdíjasként élt. Egyes források (PIM) szerint öngyilkos lett 1983. szeptember 23-án. Sírkövén verséből vett idézet áll: „Kiás a jövő amikor ideért”.

Rímbe megírtan dicsőítő sorokkal is emlékezik arra, hogy Szerb verseiben élt, bár zeneszerző is volt, és fia örzi kiadatlan műveit. Abszolút, gigantikus zsenisége ölte meg, azaz a maga magát hajszolás.

A 2007-es nagy tanulmánya tanúként áll: ami megmaradt, abból olvasható jeleket állít össze, s biztos abban, hogy Szerb zsenije nem csak ott van valahol a feltáratlan nyelvi lehetőségekben és megalkotott különleges nyelvi kreációkban, de az elérhető távolba is kerül munkája által mindenki számára. Heroikus optimizmus? Igen. De csinálja, folytatja, nem nyugszik bele, mint trianonisták a haza nagyobbik részének elvesztésébe. A lehetőséget és a már megalkotott valóságot kínálja formanyelvnek, utazó poétikát keresgélők és kedvelők számára.

Verseiből folyamatosan kiérződik költői iskolázottsága: a betanult, begyakorolt verslábak működtetik a költészetét. Ritmushoz idomult fülűeknek bő zeneiséggel. Erre ő is a legnagyobb hangsúlyt fekteti. Szinte sehol sem lazít, formára, tanult mintára simogatja a sorokat. Nem is szerénykedik ebben, ha teheti, hangsúlyozza is a tanultságát. Néha kétséget is ébreszthet, hogy szándékosan unalmas a versfolyam egy-egy versben, különösen a Szerb-émlékezésben vagy belefeledkezett egy-egy formai játékba, de mindenek előtt az iskolázottságába Veszely különös „kéjjel” ront azokra a verselőkre, akik nem a rímes-kínrímes időmértékes formát választják. Számára ez a *klasszikus verselés-beli tudatlanság, iskolázatlanság* (Kasza Marton Lajos: *Ostor és vallomás*)

1936. szeptember 22-én született Kispesten. Húszévesen részt vett a forradalomban. A megtorlás elől 1957-ben Kanadába menekült. Ma Kanloopsban, British Columbiában él. Mint írja: *Az ötvenhatos forradalom egyenesen acélossá kovácsolta bennem a*

hazafias érzést, és úgy vettem benne részt szívvel-lélekkel, mint akit nem fog a golyó.... Igaz hazafinak tartva magam, semmiképpen sem akartam elhagyni az országot, még akkor sem, amikor már a szovjet katonák is kerestek.... Menekülésem története egy kalandos filmnek adna bőséges anyagot.

A kivándorló, hazájától leszakadt ember történetét, életérzését írja meg az Emigráció története fejezetben, tört sorokkal, amilyen az élet, nem rímbe faragva, járva-keelve a konyhában, s felkiáltva: megvan, ez a bokorrím illik ide! Prózából tördelt sodró vallomás ez, mely egy gondolat, egy ív, s nem kalandozás a stílusok között. Mint menekülésre fogva kilöttyen egy pohár budafoki édes, úgy terül el az olvasó előtt minden keserves, de csiszolt vers ebben a ciklusban.

És mit hitt, mit gondolt a 20 éves forradalmár, ha elhagyja a hazát, milyen lesz az új élet 10 ezer kilométerre Budapesttől, s valóra vált-e minden, vagy semmi nem lett az álmokból? Veszely így összegzi a rá következő csaknem 60 évet: *Ha menekülésem történetéhez egy film kellene, akkor kanadai emigrációm történetéhez egy több kötetes regény. Az első kötet a beilleszkedés kalandor problémáiról szólna, a második egy ottani reformkorbeli pedagógusi karrierről, nekem egy újmódú szerepű házaselet és egy nem mindennapi gyermek nevelése keretében, a harmadik egy személyes kalamitássorozat nehézségeinek átéléséről.*

Ezt a hármas tervet, afféle szinopszis formában dolgozza fel ebben a stációban, az Emigráció története címűben. A fizikai menekülő zaklatottságát áthúzza a lelki rejtőzködés szférájába is, amikor az egykor menekült már új hazát keresve menekül belül és kívül, mikor a mára őshonossá avaszták támadásainak célpontjává lesz.

De Budapest szülöttje, mit keresek én
ebben a furcsa településben
ami túl nagy mezővárosnak lenni,
de túl kicsi ahhoz, hogy nagyváros legyen?

Miért pont Kamloopsban,
központi helyen, de olyan messze mindentől,
hogy csak pont egy nagy távolság központjában legyen

mindentől. (Angol eredeti kelt (March, 1997, at Kamloops. Fordítás Febr. 17, 2014., Kamloops)

És ahogyan Radnótinak nem jött a fogságban az álom, az enyhét adó, úgy neki sem érkezik a szabadság kalitkájában az enyhülés, mert a család és nagycsalád hiányát nem enyhíti az, hogy kólát meg rágógumit pult fölött is lehet kapni a kantinban (*Család és barátok*).

Személyes történet helyett közösségi történelemmé válik sorai nyomán az emigrációs lét, mert nem a saját lélekküzdelmét, fizikai kapaszkodását dokumentálja csupán,

hanem az egyetemes magyar bánat és öröm kerül a lapokra. Kitágult horizonton látatja saját sorsán keresztül ötmillió magyar helykeresését a csábítástól az elcsábultságon át a mélyrepülésig, az álmok gyötrelmében megfogalmazott haza hiányáig.

Kötetében ígéretes kincsek, feltáratlan lehetőségek nyomába ered, nem szórakozásból, de a megélési remény zálogával. Mindezt mélyről fakadt érzelmekkel és bővérű költői nyelvvvel írja meg.

Veszely saját dacos vállalása nyomdokain jár, s érezhetően nem érdekli a kritikai kérdés: ki olvassa és milyen részletességgel, s e fölött a kötekedő kérdés koronája: mire becsüli, értékeli bárki? Kanada magyar költőjét ez nem érdekli. Aprólékosan beszél az emberi helytállásról, a nem könnyű újvilági lét gyötrelmeiről. De szépségeiről is. Mert a munka nemesít, és ne feledjük, a kötet címe nem a Bárban készült énekem, hanem: *Bajban szépült életem.*

Életében nagy kincs a szabadság és a függetlenség. Sok helyen ír erről vallomásaiban is töretlen és függetlenségre vágó emigránként.

Kamloopsba költözik, megcsendesül benne az egykori lázadó hazafi: feleségül vesz egy kanadai lányt. Már megáll, s körültekint, összegez, másokat szolgál. Felveszi reggelente a fehér inget, nyakkendőt köt, és bemegy az iskolába, hogy választott hazája gyermekeinek mutassa a fényesség felé vezető utat. 27 évig tanít megszakítás nélkül. Nem lehet egyedül tanítani, vallja, mert az eredményes oktatáshoz kellene a partnerek is, a tanítványok, akiket először jutalmazott, és csak azután büntetett, ha szükség volt rá. Megbocsátott, de sosem feledett.

A *Beszélgetés Arany Jánossal* ciklusban lelke a magasba emelkedik, mert tisztán látja, a haza veszélyben van, a haza végveszélybe sodortatik a röhögő hordák által. Kíméletlen, kimeríthetetlen hazaszeretetet ez, melyet cipel magával emberöltő óta, s most, a tollragadás pillanatában lavinaként kiömlik, és nyomot hagy a kanadai papíron. A meg nem alkuvó forradalmár dala szól a hangján. És honnan szól ez az ének? A fogadott hazából, onnan szól, lázít, ahol hiába próbált gyökeret verni, mert a haza sebe mindig fölfeslik valahol:

*A fogadott hon, mint idegen holmi,
nem illik reá és nem tudja takarni.*

Tessék pontosan érteni, ha átfutna valaki e sorokon és érintetlenül menne tovább: a fogadott hon nem illik rá, nem tudja betakarni. Tehát reszket, didereg. Megfagy az idegen honban.

Veszely megtántoríthatatlanul Petőfi:
*Legmélyebb erényed, a röhögő tartozás,
ez az ő emberi-sőt állati szokás...*

*Hiába ment vissza, emléket se talált:
változik mindenütt a kerek nagyvilág.*

Visszajönne-e Petőfi egy ilyen amnéziavezérelte hazába? És visszánőne-e ősi rög

emlékét idézni a 60 éve hazát vesztett Veszely? A költő megadja a választ, más költő bőrébe bújva: *Akarva se tudna többé visszazonni.*

De válaszáda nem tűnik el a visszhangtalan éjben. Arany János, a honban két lábbon álló és ahhoz száz karral kötődő poéta ad választ. Választ, amelyben egyetlen jajveszékelt, egyetlen érvet nem fogad el, mely arról szól, miért kellene e hazát elfeledni, elfedni, megtagadni.

Veszely önmagával küzd. Harca a hazáért és a haza feledéséért. Lehetetlen küzdelem, de ezt érdemben megvívja, megírja és önmaga vereségét önmagába csatolva is megéli. Mert nincs más út, csak a hazafelé vezető út. Felégetni nem lehet, mások sem téríthetnek el erről az egyetlen legfontosabbról.

Az Epilógus csak címében és hűségében azonos az Aranyéval. Nem rezignált, mint a nagyszalontai óriás, nem adja fel, nem keso semmi, nem vágyik végső nyugalomra, nem rab madár szegett szárnyon. Neki az epilógus tenni, cselekvően állni, állva meghalni, mint a fenyők. S akkor az egész erdő beleremeg, ha eldől, visszhangzik a zuhanás. Nem a nyugalom, nem, a cselekvés Veszely epilógusa, hiszen a Trianon- és a Gulág-kérdések rendezetlenek, s egyénre szabottan is feladatokat ad.

Az *Egy 56-os magyar szabadságharcos meglátásai* fejezetben elbeszéléseket közöl.

Öröm és bánatkönnnyek. Humor és mély érzések felszakadása. Ezeket tartalmazzák a kötetnek ezen lapjai. Amikor már elbúsultunk volna nagyon a haza és országvesztés dilemmáján a haza elleni összeesküvés tényvázlata után, megkapjuk a nyakunkba újra ezt, de már új színben, új verseléssel: humorban, korlátlanul a korlátolt elmékről.

Szárnyaló humorral vezeti végig a Moszkvában végző kommunista Pistát, a megélhetési politika-bérenc politikus lumpen proletárt, a mindenkor önkritikát gyakorló elvtárs besúgót, mint a hatalom szimbólumát a különböző szakaszokon és történetesen: a kékcédulás választáson jeleskedő módszerpropagandista agitátort.

A *Rendszerváltás* vers az eszmehordaléknak túlélési stratégiáját, *móccereit* tárja olvasói elé. Aki nem tudná, az kételkedjen legalább, de ne fogadja el, mint éhes kutya a szöges húst, a rendszerváltásnak hazudott valamit, amely csak *móccerváltás* volt, semmi több, hiszen a fedélzeten ott ugatnak a nyolcvanas évek kopói, éhes farkasai. Nem olcsó szituációs komédiáról van szó ezekben a teátrális ízekben bővelkedő részekben, hanem nagyon is politika ágyazta valóságos játéktérre nyit reflektort. Veszely szerepet oszt, dramatikusan játékok formájában mutatja be a *móccert*, olyan apró részletekből rakja össze az összeesküvők beszédét, hogy azt csakis a haza dolgainak legjobb ismerője tudja megtenni.

A *Thaly Bélának* írt fejezet nagy epikai mű, mint Zalán futása Veszely futama. Szigorúan 16 szótagra, mint a 16 éves diák Veszely vallásos fogadalma. De a vers nem esett szét, míg a hit, a református gimnáziumi, az útra engedő, darabokra hullt. Évtizedekig feszítette, míg megírta ezt a tanulmányával szembehelyezkedő verset. A könyve bevezetőjében van egy mondat: „Csak a Gondviselő Istenben csalódtam jobban, mint embertársaimban (utalás a gátlástalan politikai karrieristákra).”

A gondviselésben való csalódása a forradalom letiprásával kezdődött, majd a megelőző részletek bemutatásából is kiviláglik: az Újhaza megágyazta a további döbbeneteket is.

Íme, az ember! Egy ember, aki keresztény iskolát járt, s a nagyvilágban való tudásanyag-többlet meg a csalódások áttemelik a másik oldalra, és elindul azon, hogy megkeményedett ateista legyen. Hatoldalas versében valóságos hitvitát folytat korábbi énjével, mely elveszni látszik a mind műveltebb, s ebben egyre önteltebb költőben.

Hatalmas harc ez, s hiszi minden még megmaradt barátja, akivel nem rúgta össze a port, hogy csak úton van, nem érkezett meg, és hitvitája végén mélyebben lesz Istenhívó, mint volt eddig. Most mindenért Istent hibáztatja: a „nagyfejű szó-szajhák” dominanciájáért.

Veszely nem az ördög dáridóját ismeri fel abban, hogy „fűzér, kereplő imakönyv van dögivel ... és adományban nincs hiány” és a fennebbvalót okolja azért is, s nem a földi szolgálót azért, hogy biznisz az egyház, sőt benn van a szemléletben az egyre szaporodó papi vélemény: akkor maradunk meg, ha kaszinózunk. Arról már ne essék szó, hogy a sátán műve a pénz. Benn van a tudatban és gyakorlatban és a vallás gyakorlásában. Ezért Isten a felelős? Aligha. A diktátorokért és a rend hiányaért egyaránt a fennebbvalót hibáztatja. Tagadja, hogy más műve lenne minden, hogy nem tud rendet teremteni egy Gondviselő.

Azt ne meséld nekem, hogy a rossz az Ördög munkája.

Ezek után teljességgel nem véletlen, hogy Thaly Béla, Isten földi szolgálója megszakította a kapcsolatot egykor hívő kebelbarátjával, Veszely Ferencsel. Csak remélni merjük: talán csak úton van Veszely, és ha megérkezik, újra a régi Fáy András Gimnázium hívő diákjának lelke költözik vissza belé.

Gigantikusan reménytelen képeket ír a kemloopsi költő. Már nem csak a szabadságvágy fájdalmáról szól, hanem sokkalta fontosabbról: a determinált létünkről. Ez pedig a földet kimerítő ipar és kereskedelem, melyet egy szűk réteg ural. S a végén ott áll majd az emberiség, mint olcsó indián faragvány, mely önmagára emlékezteti, filléres egykoriságára egy rozoga dohánybolt polcán.

Veszelyt ebben az eszmealkitkában csak az bántja legfőképpen, hogy bár a halál nem a halálban van, a sírokat eltünteti az idő, mégis megmarad, aki marad az emlékezetben – a valóságos siralom abban van, mi a legkíméletlenebb érzés, hogy nem talál irgalmat.

Megírja a maga naplóregényét (*Utazás a szívem körül*), percnyi pontosságú időrendmutatós szenvedéstörténetét. Egy humanista ember följegyzéseit tartalmazza saját szívűtétéről és a sokkoló betegségről, de hogy ne legyen ennyire „snasz”, hogy elüssön a Koponya körüli utazástól, sokkhatásnak beemeli még kártyabarátja, Árpád infarktuszát is.

Izgalmas regényhelyzetet teremt újra, helyet szorítva benne a kegyes halálnak és az ezt követő nagy várakozásnak, amikor majd ő következik, de csak halálon innenig.

Önmaga médiumaként figyel és elmélkedik. Döbbenetes még olvasni is az ízig-vérig humanista beteg vívódásait a tudomány csodájának árnyékában. Egy fehér köpenyes misztériumjáték központi figurájává emelkedik, akinek hideg-rideg, műszerfémesen dermesztő, néha meg kétségbeesett gondolatai odaszegezik olvasóját a lapok fölé.

A minőség nemcsak jogcím, de keserves kényszer nála is, most kedve ellenére jelentkező belső parancs. Az ember szívesen és gyorsan felejt el a kínos és veszedelmes élményt, amiből kimászott. De nem az író, akit a belső parancs az élmény újbóli megélésére kényszeríti.

Aki emberi lelkeket akar meghódítani, annak túl kell élnie először önmagát, meg a kor dilemmáit. Ha egy költő A-ból B-be el akar jutni, az ő útgörbéje fura kacskaringós térkép. A jobbaknál, mint Veszely Ferenc, minden bizonnyal így van. Életben maradása is példa, csakúgy, mint élete is.

Aki vállalra vette, vitte, mint Kányádi versében Simon Bolívar a keresztet néhány stáción át, a megkorbácsolt Krisztusért. Aki felveszi Veszely könyvét, az is cipeli érte, műveiért és továbbiakért ezt a kötetet. Mert egy különös arcú költőért teszi. Lángoló hazafiért, aki '56-ban otthagya szeretett hazáját, és innen, messze földről teszi a magáét, visszaperel, miközben Istennel is perel.

Sok nagyszerű írást rejtenek a fedelek. Aki megnyitja és belenyúl, mint barackmag zára alá, hogy kivegye a lét alapját, a termést, még nem tudja, mi a mű részletének a lényege. Azt megérti, hogy figyelmes, fegyelmezett, gondolataiban szerteágazó, sosem unalmas, ha a vers néha az is, de a gondolat-osztaggal mindig fel kell venni a harcot. Arcot rajzol százat, ezret, benne a magáét is, mert olyan a fedelek alatti termés az övé, hogy apró részletes vonásokkal készíti a teljes képet. Sosincs torzó a ténykedése nyomán. Kisebb-nagyobb virágok bontják szirmukat, s kisebb-nagyobb puskaporos töltények is jönnek szembe velünk. Nem rejt, nem rejtőzik, tiszta és őszinte. Nem szerencsés az őszinteség, de megpróbálja. Így nevel, bátorít megtántorodva az idő súlya alatt, de nem tántorodik meg az akaratban, a hitben, ami önmaga sajátos, bevallottan Istennel, a Gondviseléssel hadakozó hite.

Megannyi virágot ültet, amit nem hagy el az olvasó. Megillatozza, locsolja vagy továbbadja, de nem megy el mellette közömbösen.

A nagy versek állnak igazán jól ezen a lapon, és Veszelynek is ez a nagy erőssége. Ragaszkodik a kicsihez is, mert ahogyan írja, csiszolt mű mindegyik. Ez kétségtelen. De a nagy versek mértékadóbbak, és azok lendülete, energiája szétrobban a teljes műben. Az apróbbak kedvesen játékosak vagy finoman ironikusak, absztraktok, mint rakott trakkok, s nem tarakkok. Nem szerencsekártya a műve, hanem mélyről felszínre küzdött lételemek... Belebújnak az ember bőre alá, ott ragadnak. Legyen mindennek fölött az egységesség a lényegi záradék. Mert ez ő, a mű: a *Bajban szépült élet*.

(Gyoma Press, Gyomaendrőd, 2006.)

Tarbay Ede

Bozók Ferenc: Magán(y)lexikon

Lassan egy generáció óta tesszük fel gondolatban és szavakban a kérdést: érdemes volt? Aszerint, hogy ki válaszol, napjainkra eléggé egyértelmű, ha az anyagiakra tekintünk: akiknek rosszabbul megy, nem, akiknek jobban: nagyon is! Ahogy Bozók Ferenc legújabb kötetét nézegetem, eszembe jut első, 1962-ben megjelent, két íves füzetecském, az Aiszóposz meséit átdolgozó *A hold ruhája* előtti „vizitációm” egy ismeretlen valakinek a lakásán, aki meg akart ismerkedni velem. A szó szerinti Valaki, mint évtizedekkel később megtudtam, a Móra Kiadónál megjelenő könyvek egyik – nem kellemetlenkedő – cenzora volt. Feltehetően azért nem a hivatalában kellett felkeresnem, mert az nyomban elárulta volna feladatát is, ami a mából visszatekintve az akkori kéziratom szellemi, politikai súlyára, mára Aiszóposzhoz méltón nevetséges.

A korábban felvetett kérdésre a mai válaszom, minden keservem ellenére: igen. Érdemes volt. Azoknak, akik az elmúlt két évtizedben léptek be az irodalmi életbe, nem kellett letegyék a névjegyüket egy Rákosit magasztaló vers fölé-alá, később már csak rendszerhűségüket bizonyítva egy *Tűztánc* antológiába. Talán ezért is, korom miatt is felfokozottan figyelem a legújabb generáció jelenlétét mind a könyvpiacra (nyomban egy új, negatív fogalom), mind a folyóiratokban, egyedi szemlékben, mint az *Artisjus* tájékoztatójában.

Ezek közé az őszintén irigyelt (érdekes, lehet nem őszintén irigyelni valakit?), tehát az irigyelt fiatalok közé tartozik Bozók Ferenc is. Először egy régi Nagyvilág-számban figyeltem fel rá, amikor elolvashattam Baudelaire-, majd Burns-esszéjét, de amikor verseire bukkantam, nem biztos, hogy nyomban azonosítottam az esszéíróval.

Aztán következett a személyes találkozás, a *Kortársalgó* kötetében közölt interjúja, amit két folyóiratbeli közlés előzött meg. A szó, szavak, mondatok szabadságérzete mellé ekkor társult a közlés szabadsága, a gondolatszabadság természetes lehetőségének érzése. Azok, akik az utóbbi évtizedekben emelkedtek ki a névtelenségből, nem tudom, tudják-e, mennyire más körülmények között startolhattak, startolhatnak (ezért is kíváncsított ki belőlem személyes „élményem”). Ehhez a szabadsághoz tartozik a *Magán(y)lexikon* is, régi és új, aforisztikus vagy életérzést összegező szövegeinek gyűjteménye, távoli rokona Pilinszky szálkáinak, Weöres egysorosainak. Ez egyben arra sarkall, hogy újra olvassam a Nagy Száraz Magányos verseit, mert különösen utolsó köteteire visszagondolva mintha egy-egy szálka egy hosszabb vers töredéke lenne, esetleg ezek a töredékek egymástól távol függének össze.

No, ezért is vagyok hálás Bozók Ferencnek, aki verseiben gyakran jár sokunk elődje nyomában, és aki egyik-másik írásával erre a régi bizonytalanságomra hívja fel a figyelmet, és ingerel most a bizonyosság keresésére. De arra is, hogy a magam spirálfüzetben őrzött kéziratait átnézzem, hátha találok értékesebb sorokat egy értéktelennek tekintett, így számítógépre már nem került versben.

Amikor még csak készültem erre a könyvbemutatóra, újra és újra az volt a végül elvetett kiindulópontom: ahogy a gyerekek fejlődését napról napra látni lehet, úgy lehet látni bizonyos kor után a romlást is, és ez mindkét esetben gyorsuló. Ez olyan „bozókferis”, gondoltam, csak éppen a tőle megszokott költészet, gondolat, versdallam összhangja, spontaneitása hiányzik belőle. Aztán most, a kötetet végigolvasva rátaláltam a szavaira, a Vonat címszóban: *„Ez a vonat most van indulóban. Őszi bánat zeng az indulóban. Végleg itt marad, mit itt feledtél, ez a vonat vissza már sosem tér.”* Tegyük, amire a kötet költője-írója, gondolkodója (tegyük hozzá: filozófusa) sarkall minket: játsszunk, ahogy ő játszik a szavakkal, szabad szubjektív asszociációival. Próbáljunk a mondatok mögé látni (ez a belépő a játékhoz), örüljünk a gyakori és találó költői képeknek, játékos rímeknek. Pihenjünk a pihentető sorokkal, érezzük azt, hogy élni jó, leginkább, ha süt ránk az Isten napja, jó, ha tiszta levegőt lehet venni, megízlelni a források ízét (Koldus). Évszaktól, napoktól, óráktól függetlenül. Örüljünk, ha ismerős szavak bukkannak fel a mondatok között (röpteti és kikacagja), ne álljuk meg, ha valamit nem értünk (Deák), talán csak kevés ismeretünk van a Haza Bölcséről. Örüljünk egy laza parafrázisnak (Kérvény), bogarászva megtalálható kulcsnak (Ágnes). Örüljünk egy könyvnek, ha vékonyka is, de KÖNYV.

(Üveghegy Kiadó, Százhalombatta, 2014.)

Petercsák Tivadar

Múltidéző képek városunkról

Képeslapok és fotók a 20. századi Egerről

Eger lakói karácsonyi ajándékként vehették kézbe a múlt év végén Tóth László képeslapjait és Molnár István Géza fényképeit tartalmazó albumot. A reprezentatív megjelenésű könyv sokak érdeklődésére számíthat, amint azt a kötet könyvtári bemutatóján megjelent egriek nagy száma is mutatta. Két műfaj – a képes levelezőlap és a fénykép – segítségével tehetünk sétát városunkban, és lehetünk tanúi azoknak a változásoknak, amelyek a 20. században történtek. Tóth László már 2005-ben közreadta gyűjteményének Egert ábrázoló régi képeslapjait, Molnár István fotóit pedig több albumban és kiállításon csodálhattuk meg. Mindketten városukat szerető egri polgárok, akik fontosnak tartják, hogy felhalmozott szellemi értékeiket közkinccsé tegyék, és ezzel hozzájáruljanak Eger múltjának és jelenének megismertetéséhez.

Személyes vonatkozásokat felelevenítve munkám során megtapasztalhattam mindkettőjük önzetlen segítségét, támogatását. A főiskola tanáraként szerkesztője voltam a 2013-ban megjelent *Liceum* kötetnek, amely képanyagának gyűjtésekor kaptam Tóth Lászlótól olyan régi képeslapokat, amelyek nélkülözhetetlenek voltak, és máshonnan nem tudtuk azokat megszerezni. A Dobó István Vármúzeum munkatársaként volt alkalmam olyan kiállításokat szervezni Molnár Istvánnak a németországi Siegenben és Ginsburg várában, amelyek Eger és Heves megye történeti-művészeti értékeit ismertették meg az oda látogatókkal. Kevesen tudják, hogy a Hazafias Népfront városi titkáráként komoly része volt abban, hogy 1987-ben felállíthattuk a várban a magyar nemzeti zászlót.

A két gazdag gyűjtemény válogatott anyaga tette lehetővé, hogy e könyv segítségével új oldaláról ismerhetjük meg városunkat. Természetesen szerepelnek benne a turisták által keresett épületek, de nem ezeken van a hangsúly. Az olvasó két időmetszetben „barangolhat” Eger utcáin, terein: a képeslapok az 1900-as évek elejétől a század közepéig mutatják be a várost, a fényképek pedig az 1960-as évektől a rendszerváltozásig örökítik meg Eger arculatának – a korszak gazdasági, politikai és építészeti elvárásainak megfelelő – változásait.

A képes levelezőlap sajátos műfaj, amelyet a 19. század második felére jellemző polgári fejlődés hívott életre. Az alapvetően üzenetközvetítő funkció mellett már az 1870-es évektől a képi ábrázolás is fontossá vált a postai levelezőlapokon, és a technikai fejlődés révén lehetővé vált a tömegméretű sokszorosítás. A gazdasági prosperálás elsősorban a kispolgári és középrétegek számára nyitotta meg a világ megismerésének a lehetőségét, és a belső idegenforgalom számára már a századfordulótól megjelentek Magyarországon a helyi nevezetességeket, fürdőhelyeket ábrázoló képeslapok,

amelyeket az utazók emlékként hazaküldhettek szeretteiknek. A városképi levelezőlap volt a legtöbb, amelyeket már az 1890-es években fényképek alapján sokszorosítottak. Egerről a századfordulón készült az első képeslapsorozat, amelyet egy drezdai cég adott ki, de már 1899-ben küldtek Egerből a bazilikát ábrázoló olyan képeslapot, amelynek Szolcsányi Gyula egri könyvkereskedése volt a kiadója.

A gyűjteményből válogatott 152 képeslap segítségével – amint a tulajdonos írja – „városunk régmúltjából megismerkedhetünk Egernek azzal az arculatával, ahogy nagyszüleink és dédszüleink látták.” A képekhez irt ismertető szövegek és kommentárok fontosak azok számára, akik kevésbé ismerik Egert, az itt élők azonban elsősorban azokra a képekre csodálkoznak, amelyek ma már nem látható utcarészletet, teret, épületbelső, közlekedési eszközt örökítettek meg. Így szemlélhetjük a mai Dobó teret a század elején, amikor még nem volt ott a Dobó-szobor, és a piactéren a kofák és a hóstyaiak a földről, puttonyból vagy hátikosárból árulták termékeiket. A Szenátor-ház teraszán ebédelő turisták, de az egriek is meglepődnek a Dobó tér felé haladó szekéren, amelyet nagyszarvú ökrök húznak. A minaretet és a Dobó-bástyát ábrázoló képen sem ezek az objektumok az érdekesek manapság, hanem az utcán haladó disznócsürhe, amely a hóstyaiak állattartására utal. Ha keressük Gárdonyi Géza lakóházát, akkor a mai környezetet ismerve nehezen találjuk meg, mint ahogy a várállomás szerény épülete és a bent álló vonat is az egy évszázaddal ezelőtti állapotokat ábrázolja. A könyv új részletet mutat az Egerben nevezetes melegvízi mosodáról, és a külvárosok népviseletét is felidézük a Baross nyomda képeslapjai. Kedvenc témái voltak a régi lapoknak a laktanyák, az ott masírozó katonákkal. A várbeli kaszárnya képét nézve alig ismerünk rá a jelenleg kibontott boltívekkel múzeumi kiállításoknak otthont adó egykori gótikus püspöki palotára. Ki emlékszik manapság a Gólya utca és a Bárány uszoda között egykor állt Kánitz laktanyára? Csodálkozva nézzük az első világháborús barakktábor képeit napjainkban, amikor nincs katonai helyőrség Egerben. A képeslapokat szemlélve felfedezhetjük, hogy a Katolikus Legényegylet székháza – a mai Bartakovics Béla Közösségi Ház – még rövidebb, és autók helyett a jellegzetes egylovas rövid egri kocsi áll előtte. A mai bevásárlóközpontban megforduló fiatalok számára különleges látvány az egykori vásártér helyén a filoxeravész után Eger megsegítésére elkészült dohánygyár épülete szekerekkel. A Deák Ferenc utcai villasor az első egri köszínházzal a polgárosult Eger fejlődésének beszédes bizonyítéka. Az utcaképeket nézegetve megpróbálhatjuk összevetni az egykor üzleteket a ma ott működő boltokkal, bankokkal. Elénk tárul a 20. század első évtizedei egri éttermeiben működő kávéházak hangulatos világa. Képeslapon is megörökítették Samassa József érsek 1912-es temetését, és csak a képeslap őrizte meg számunkra az 1967-ben lebontott zsinagógát. A századelő képes levelezőlapjain technikai érdekességeket is felfedezhetünk: ilyenek a városképhez montírozott járókelők, a fény felé fordítva megvilágosodó ablakú épületek és az egri bort reklámozó különleges lapok. Az 1960-as, 70-es éveket semmi nem jellemezheti jobban, mint a vörös csillag a Líceum tornyán, a Lenin-szobor, a színház új épülete, a felszabadulási em-

lélmű azon a helyen, ahol most az Országzászló felállítására kerül sor. Az Egri csillagok soha nem múló népszerűségét jelzi, hogy a film forgatása után képes levelezőlapon is népszerűsítették.

Igazán aktuális képpel kezdődik Molnár István Géza 180 fekete-fehér fotót felvonultató válogatása. Napjainkban élénk vita kíséri a Dobó tér felújítását és a Végvári vitézek lovas szobor elhelyezését a térről. Molnár István jelen volt azon az 1967. szeptember 29-i eseményen, amikor a katonai főiskola tisztjelöltjei itt tettek esküt, és leleplezték Kisfaludi Stróbl Zsigmond alkotását. Akkori munkájából adódóan gyakran járta a várost, dokumentálta a beruházásokat, és közben megörökítette a klasszikus kisvárosi hangulatú Egert. Elkötelezett krónikása Ő városunknak. Nem a jól ismert egyházi és középületek, a turisztikai látványosságok a témái ezeknek a fotóknak, hanem a málladozó vakolatú földszintes házak és üzletek, amelyek mögött persze megjelennek a város szellemiségét meghatározó templomok vagy a tudomány és oktatás szimbóluma, a Líceum. A fényképek dokumentatív értéke mellett ezeken is megcsillan az alkotó művészi látásmódja, az adott pillanat megragadása: gondoljunk csak a Széchenyi utca eső utáni pocsolyáiban visszatükröződő házakra. A mai fiatalok számára tanulságos felfedezni e fotók alapján az évtizedekkel ezelőtti Egert, a Taxiállomás vagy a Tábornok-ház környékét. A város mai sétáló utcájában még közlekedtek az Ikarusz buszok, és a szocialista tábor autóparkja is jellemző kortűnet. Láthatjuk a mai piacssarnok helyén álló piacteret jellegzetes bódéikkal vagy a Dobó teret a „Békét Vietnamnak” felirattal. A városképi felvételek – amellet, hogy művészi talantumot tükröznek – komoly helytörténeti dokumentumok is. Molnár István több ezer fotóból álló gyűjteménye ma már megismételhetetlen dokumentum- és riportképeivel a mai és jövőbeli városlakókat szolgálja. Felidézhetjük általuk a belvárosi rekonstrukció különböző korszakait, a Toronyház, a lajosvárosi lakótelep, az Úttörőház és a Csebokszári-lakótelep, a mai Felsőváros építését. Dokumentálta a különböző műalkotások, szobrok elhelyezését, felavatását, és az ő képein szemlélhetjük meg Dargay Lajos azóta lebontott fénytornyát és az egykori Felszabadulási emlékművet. A fotók a politika világába is kalauzolják az érdeklődőt. A Lenin-szobor avatási ünnepsége és a letakart fejű szobor elszállítása a művészi fotó eszközeivel szimbolizálja a rendszerváltozást. Egy történelmi korszak végérvényes megszűnését semmi mással nem lehetne ilyen egyértelműen jellemezni, mint a hátulról fényképezett Iván szobor a „Tovariszi konyec” feliratú plakáttal. Ezért a fotósorozatért a rendszerváltás 10. évfordulóján Molnár István Géza a Magyar Köztársaság elnökének különdíjában részesült.

A képeslapok és fényképek jól kiegészítik egymást, és sajátosan tükrözik az elmúlt évszázad egri környezetét, hangulatát. Őszinte szívvel ajánlom mindenki számára a könyvet, aki szereti városunkat, és kíváncsi Egerre. Vegyék kézbe, és induljanak egy történelmi időutazásra!

(Konturs Nyomdaipari Kft., Eger, 2013.)

Sz. Tóth Gyula

Gondolatjárat repülő csészealjakon

Tanári szemmel egy értekezésalbumról

Bárány László: Koncentrikus körök. Közelítések a humánium kérdéseihez

(Személyesen) Bölcsészhallgatók voltunk Szegeden a József Attila Tudományegyetemen. A hetvenes évek fordulóján futottunk össze – a szerző mint magyar–pedagógia, én mint orosz–francia szakos –, a pedagógia diákkör hozott össze bennünket. Margittal (később felesége) a francia irodalomórákon együtt hallgattuk kiváló tanárunk, Nagy Géza előadásait, akihez a későbbiek során mindannyian szakmai-baráti szálakkal kötődtünk. A végzés után „elsodort bennünket az élet”, ki erre, ki arra kereste az iskolát. Mígnem a pedagógia ismét összehozott bennünket: Zsolnai József pedagógiai programja több munkát adott, nekem mint belsősnek kutatást, fejlesztést, tanítást, barátunknak pedig mint a Nemzeti Tankönyvkiadó szerkesztőjének számos Zsolnai-kiadvány gondozását. Aztán elkezdtünk érdeklődni egymás munkái iránt, olvastuk, (figyelmes-óvatosan) kritizáltuk az írásokat, szóval a bölcsészkapcsolatot produktumok élesztették fel és éltették. Így a kötetben megjelenő írások egy részét is ismertem. De ne szaladjunk ennyire előre. Tehát, a hetvenes évek fordulóján: Bárány László, a bölcsésztanuló.

„Közelítések” a könyvhöz

(Első benyomások) Az összegyűjtött írások egy része már a korábbi megjelenésük idejéről ismerős volt, valami derengett, (de inkább borongott). Azonban így együtt olvasni egészen mást jelentett, a „megművelést” illetően, de hatásában is. Itt van mindjárt egy Hungarovox-sajátosság, mint prezentáció: „kis könyv, nagy gondolatok”. A Kiadó következetesen halad ezen az úton, sorra adja ki e darabokat, kecses, könnyű formátumban a magyar és a világirodalom prózai, lírai értékeit. Ez is ilyen: hatalmas munka – szellemileg, lélektanilag, fizikailag, időben, távlatban. A kötet, illetve a szerző jellemzői előzetesen: széles és mély műveltség, rendkívül alapos, többrendbeli, körkörös értelmezés, kiváló íráskészség, világosság, pontosság, feszesség, szóval olvashatóan, érthetően. Tisztelgő ajánlással az egykori évfolyamtársnak, a fiatalon elhunyt Baka István költőnek és Alföldy Jenőnek, a baráti mesternek. Tehát: „... pontosan, szépen, ahogy a csillag megy az égen...”

(*Számszaki oldalról*) Időben eltérő megjelenésű darabok összegyűjtve, de ez nem mennyiségi kérdés. Kilenc jelenet három felvonásban (1. Pillantás a filozófiába, 2. Individuálpszichológiai előadások, 3. Irodalomtörténeti metszetek), mindez egységet alkot, gondolatdrámában sűrűsödik az egész. Rábízhatjuk magunkat a szerzőre: hatalmas anyaggal dolgozik, egy 6 oldalas, de inkább 20-30 oldalas írásokat tesz közzé, az egyik 57 oldalra rúg, amihez 192 forrást jelöl. (Korkép és emberkép. Kosztolányi és Camus mono-dialógusa)

(*Metodikáról*) Tiszta, pontos, saját jogon értelmezett fogalmak, nem dobálódzik velük fennköltén. A fogalmakat, kijelentéseket megforgatja, több oldalról, több diszciplína felől, azok bázisán ízelgetve, majd a kapott formulákat összerakja. A következtetéseket óvatosan kezeli, a felhozott, a kapott anyagra rákérdez – saját magának. „Kételyeket” mond ki, meditál, újabb és újabb kérdések után ered, logikai képleteket állít, levezet, viszi az olvasót, gondolkodásra készíteti, szellemi kalandhoz juttatja. Érzékelhető az intencionalitás annyiban, hogy a feltárt tudati élmények mindig kapcsolatban vannak, kapcsolatba hozhatók tanulási (tudat)tartalmakkal, a mindennapi történeésekről szerzett tapasztalatokkal, tárgyi aktusokkal. Az olvasó impulzusokat kap, mozgósítja ismereteit, újakat is bőven talál. Elkapja a lendület, a felvetődések nyomán, nem a mennyiséget bővítendő, transzformátorokat, kapcsolódásokat megerősítő és továbbvezető támpontokat épít be. Erre itt, a feldolgozó szövegben utalások történnek, a lábjegyzet bővebb adatokkal szolgál.

A munka három tárgyszinten forogva jelenik meg: gondolkodás (1) az élet tárgyáról (2), ami nem más, mint a tiszta erkölcsiség (3). Vagy: erkölcsi, lelki tisztaság. Az ehhez választott alapanyag (munkadarab): szerzők, élet/művek. Semmi nem véletlen. A két főhős: Kosztolányi, Camus, főszerepekben Cervantes és Shakespeare, még Adler, Kant, Hegel, Szókratész és még sokan mások. Micsoda szereposztás! Nagy alakok, gigantok. Miért a hozzájuk fordulás? Az értékattitűd érthető. Mit lehet hozzátenni ehhez a szellemi agglomerátumhoz? Lehet-e valamit is? A szerző megkísérli. Ezek: 1. a közelítő attitűd, mint tisztelet. 2. a megdolgozás szépséges gyötrelme – a tisztító élés. Az abszolút újszerűség: Kosztolányi és Camus összehasonlítása, ami nem összehasonlító elemzés, ész és gondolkodást keres emberképekben, emberképekben korképet villant fel.

(*Szerkezetről*) Bravúros a szerkesztés, drámai az építkezés. A szerző már az első felvonásban, in medias res, bedobja a „témát”: *szabadság és szabadelvűség*. Feszültséget kelt. Ezt körbejárja, fokozza az izgalmat, a motivációt. Az olvasó nem csapkodja a térdét a nevetéstől, az olvasó a fogát szívja, a fejét fogja, és töri – részint igazolva látja magát, eddigi felfogását, vagy felpiszkáltan kifogásokat keres. Ellenkezik, de ha becsületes (és kíváncsi), követi a józan vezetést, rájön, a témakör súlyos, összetett *problémakörre* vált, a bőrünkön érezzük ma is. És nem csak középiskolás fokon, azaz nemcsak az iskolában, hanem az élet minden területén. Aki marad, újabb mezőbe vezetettik: joga (a szerző is műveli), individuálpszichológia és ezek kapcsolata a pedagógiával. A

második felvonás: szélesre nyitás, nagy argumentálás. Az elméleti tételek mellett, azokkal körülvéve, mint védmű, ott magasodik Alfred Adler a mélylélektani irányzat ('a 2. bécsi pszichoterápiás iskola') megalapítója, gondolatrendszere körbefogja az embert, elméletileg, gyakorlatilag. Majd a harmadik felvonásban: keresd az észet és a szellemet! De csakis ezen az alapon felhúzott falak között, a már-már értőn berendezkedett ember számára, vele együtt követjük: miként jelenik meg az ész és a szellem az újkori irodalom emberképében? Nem irodalomtörténetet kapunk. A feszültség a tetőfokára hág: Kosztolányi és Camus mono-dialógusán és „déli gondolkodásán” (sajátos megközelítés) át felrajzolódik „egyfajta” korkép és emberkép. Egyfajta: amit és ahogyan Bárány kivetít.

Lehet így, az itt felvázolt szerkezetben, „műfajban” közelíteni a műhöz. Én a munka gyakorlatában másként csináltam: a harmadik felvonással kezdtem, az elsővel körbejártam a gondolatköröket, a másodikkal megnyugtattam magam. De lehet az egyes darabokat külön-külön is venni, önállóan is megállják a helyüket. Az individuálpaszichológiai előadásköteg „dióhéjban”: élvezetes, szükséges ismeretszerzés. Ennek során bizonyítást nyer a megközelítés, több más mellett, hogy az ember társadalmi lény, *társadalmi késztetések motiválják, kreatív én, egyediség és saját életstílussal bír vagy kialakítja*. Sok vonásunk vonul fel: társasági közegben a fölényre törekvés, és ugyanakkor a közöségérzés és a kisebbségtértség-érzés, életstílus, bátorság, önbizalom, kompenzációk, szervbeszéd és sok más bennünket mozgató, általunk ismert vagy sem, sorsunkat alakító tényező (82–92.).

A feltárt anyag *hozadéka* számomra, ami másoknak is lehetőség: jó hangulatú egyetértés, mind a módszert, mind a kapott eredményt illetően. Mindezt néhány példával szeretném illusztrálni. Ilyen a fogalmak sokszínű használata, a fogalmazás, az árnyaltság, a tisztelgő óvatosság (tudományos alapattitűd), olyanok, mint: közelítések, pillantás, a „változandóság világába” (150.). Ezt erősíti a feldolgozás során a szerzőtől kapott korrekciós megjegyzés, merthogy elírás történt a 72. oldalon: „Kant ízlésítélet autonómiája” helyett: *ízlésítélet antinómiája*. És nem csak a pontosság kedvéért, de ez a szerző folytonos törekvése. (Merthogy ezt is engedjük meg magunknak és ellenzőinknek, a többi kanti antinómiával együtt. Ízlesek és pofonok, ugye...) Ugyanakkor a logikus nyelvvezetés alkalmat teremt az ellentétek egybenlátására. Az egyértelműségre törekvést jelzi a definíciók pontossága. Amikor a szerző Kosztolányi és Camus világlátását kutatja, olyan hasonlóságot keres, amely „nem egyszerűen a műveikben, hanem fogadtatásukban rejlik”. Hozzáteszi: „Posztmodernül fogalmazhatnék úgy is, hogy a teoretikus izomorfiának a konkrét textusok implikálta relációkat meghaladó, recepcióbeli komponenséről van szó.” E stílusgyakorlat nem gúnyolódás akar lenni, nem a posztmodern elvetése, csupán jelzés: fő a higgadság. Érti ő a posztmodern paradigmát, ki is tudja magát fejezni általa, de nem ez a szándéka. Nem a minden áron való mutatványosság, a dolgok elkenése a cél, hanem éppen, Husserlrel mondvá:

„Vissza a dolgokhoz!” Sőt, tovább, mélyebbre: a dolgok természetéhez. Ehhez pedig tiszta nyelvezetre van szükség. A tisztátalanság összevisszasághoz vezet, elföldjük a dolgot. És már együtt fújjuk, amit nem értünk. Ezután már minden jöhet: megforgatjuk a nyelvet, megforgatjuk az embert, s jöhet a dal: „... megforgatjuk az egész világot”.

Tételek – megfontolásra, vitához

„Súlyos”, fontos és aktuális tételek forognak a billentyűzeten (és közszájon), itt az alkalom kicsit elidőzni körülöttük. *Szabadság – tekintélyelvűség, liberalizmus – demokrácia, liberalizmus – illiberalizmus*. Meddig tart az egyén szabadsága? Egyén és a közjó.¹ Nagy ívű eszmetörténeti áttekintés, alaposan körbejárva, kutatások, szakirodalom alapján: sokágú, sokarcú kérdések, cincált, átmosott, kiforgatott fogalmak, elmélete és gyakorlata. A szerző kísérletet tesz a hatalom lényegének meghatározására. A 18. században a filozófiai természetű tézisek a 19. században változnak, a politikai hatalom szabadságfelfogásának, illetve gyakorlásának függvényében. „A klasszikus liberalizmus eszmerendszere politikai elméletként fogalmazódott meg” (12.), a benne sorakozó fogalmak bizonyos pozíciók erősítésére szolgáltak (lásd az angol, a francia polgárság térnyerését). Mill *A szabadságról* (magyar kiadás 1867-ben) írott művében egyértelmű: a szabadságot a civilizált közösségekre érti, vagyis a gyengébb népekre nem – szabad a gyarmatosítás. De gyanús az „öntudatos gazdasági liberális” felfogás, amikor a győztesnek igaza van, az effajta liberalizmus a „magabiztos (esetleg a reménybeli nyertesek) ideológiája” (13–14.). Ez átgyűrűzik napjainkba, a világ minden pontján megjelenik. Az értelmezés, az önmérséklet, az erkölcsi vonulat „hiányos”. (Mai példa: Franciaországban éppen a szabadság és a liberalizmus csatája folyik. Lásd Dieudonné-história: a rasszistának mondott, a tiltott és imádott arab humorista körül kialakult hisztéria. Vagy amikor az uniformisban szolgálatot teljesítő rendőr nem tudja igazoltatni az arcát csador mögé rejtő nőt. Amikor a jog is csődöt mond.) Mindezek Bárány igazát erősítik. Ezt támogatja meg a jeles italianista, Madarász Imre gondolatrendszere, aki irodalomtörténeti, eszmetörténeti, kultúrtörténeti oldalról veszi sorra ezeket a fogalmakat, s Itália kultúrtörténeti örökségén és fejlődésén átszűrve értelmezi őket. A szabadságesszmét a nemzethez köti és ahhoz viszonyítva iránytűként használja.² Ezek mind a történelmi tudat részei, melynek

¹ Sz. TÓTH Gyula, *Rousseau, a köz és az egyén*, Tempevölgy, 2013/1., 57–60. http://www.balatonfured.hu/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=133&Itemid=98 [2014. 01. 20.]

² Az irodalomtörténetész így indokol: „... a »nemzetiség« és a »szabadság« eötvösi »uralkodó eszméit« a nagy magyar liberális elvrokonai is teljességgel egylényegűnek tartották.” A nemzetesszmét szabadságellenességre hangolni, a 19. századi (Ottocento) olasz patrióták elképzelni sem

alakulását sokoldalúan megalapozott és kifejtett történetfilozófiai oldalról boncolgat John Lukacs történészprofesszor, újabb értelmet adva az ideopolitikától összezavarodott kategóriáknak.³

Korszerűség, politika, cselekvés, etika a 20. században. Hogyan őrizheti meg az ember a tisztaságot és a szépséget? Camus és Kosztolányi nem vonul elefántcsonttoronyba. Nem hűvös szemlélődők. Az intézményesült politikai irányzatoktól fordulnak el. „A pártosodott világ nehezen tűri az érdekharcoktól távolmaradókat” (160–161.). De a politika mindig mást valósít meg, mint ami az emberek szándéka. Mindketten a társadalmi cselekvés, a cselekvő szolidaritás, az értelmes közéleti cselekvés alakjai (155.). Addig tudták támogatni a szabadságküzdelmeket, ameddig azok nem csaptak át erőszakba. Camus: így fordult az algériai felkelés ellen, az azt leverő francia eljárás ellen, a fasizmus és a kommunista diktatúra ellen. És, több más francia íróval, így állt ki az ’56-os magyar forradalom mellett: „A legázolt és bilincsbe vert Magyarország többet tett a szabadságért és igazságért, mint bármelyik nép az elmúlt húsz esztendőben” – írta 1957-ben. Üzenetét így összegezte: „A magára maradt Európában csak úgy maradhatunk hívek Magyarországhoz, ha *soha és sehol – még közvetve sem – igazoljuk a gyilkosokat.*”⁴ (Kiemelés tőlem, Sz. T. Gy.)

Mi lett a következmény: milyen volt Camus megítélése a szocialista Magyarországon? A franciás irodalomtörténész a hetvenes években úgy ítéli meg, hogy a francia író 1956-ban „nagy hévvel kelt a magyar ellenforradalom védelmére, anélkül hogy ismerte

tudták. Így értelmetlennek tetszik a „nemzeti liberális” szókapcsolat. A liberális elfajulást ő már antiliberalizmusnak, pszeudo-liberalizmusnak, azaz álliberalizmusnak nevezi. MADARÁSZ Imre, *Romantikus Risorgimento. Olaszország alapító mítoszai*, Hungarovoxx Kiadó, 2013, 88–89.

³ „Így a nemzeti hovatartozás még mindig demokratikus korunk legmeghatározóbb történelmi tényezője, noha erőteljes hatások és technikai intézmények munkálnak ellene. »Francia«, »holland«, »lengyel« ma is fontosabb és tartalmasabb realitás, mint az osztálykategóriák (például »proletár« és »burzsoá«) vagy a politikai kategóriák (például »liberális«, »konzervatív«, »kommunista«), amelyek közül sok, mint láthattuk, immár összezavarodott, és gyakran egyre értelmetlenebb.” LUKACS, John, *A történelmi tudat avagy a múlt emlékezete*, ford. KOMÁROMY Rudolf Bp., Európa Könyvkiadó, 2004, 278.

⁴ a) *Európa írói és költői 1956-ról*. Magyar nemzet online 2012. október 22., hétfő 13:25, frissítve: kedd 15:35, szerző: TÖLGYESI Gábor <http://mno.hu/grund/europa-iroi-es-koltoi-1956-rol-1112694>. [2014. 01. 19.] Albert Camus mellett Aimé Césaire, Georges-Emmanuel Clancier, Jean Cocteau, Pierre Emmanuel, Pierre Nothomb, Gérard Prévot írásai is szerepelnek a kötetben. Azt sem hagyták szó nélkül, hogy Magyarországot a nyugati politika cserbenhagyta. Lásd még *Október 23. Antológia*. A szöveget válogatta, szerk., az előszót és a jegyzeteket írta SZIGETHY Gábor. Magyar Közlöny- és Lapkiadó, 2012, 412. b) *Híres francia írók '56-ról: Sartre és Camus*. Pozsonyi úti Református Egyházközösség http://pozsonyiuti.reformatus.hu/portal/index.php?option=com_content&view=article&id=388:2006reformation-sartre-camus&catid=75:2006reformation&I [2014. 01. 19.] Kapcsolódóan: ez is jó alkalmat kínál Sartre-nak a kommunizmushoz, a Szovjetunióhoz való viszonyának és szerepének árnyaltabb, pontosabb felvázolására.

volna a körülményeket”.⁵ Az 1951-ben megjelent *A lázadó ember* című könyvét negyven év után adják ki magyarul.⁶

Kosztolányi és a haladás. Milyen hatással van a technikai fejlődés az emberiségre? Haladás – a történészeknek is megvan erről a véleménye.⁷ Kosztolányi, Seneca nyomán, azt vallja: gyalog, négykézláb mászunk vagy kocsin repülünk, mindegy is, megyünk. Az ember természete érdekli, az abban bekövetkező haladás: az ember szakadatlan önmegismerése. Ódzkodott és óvott a jövőt megmondó „mindentudó profétáktól” (153.). A teljes tudás? „Csak a műkedvelők biztosak és bőbeszédűek”, ami hasonlít a tudatlansághoz (163.). Nem is szerette az „emberiség” szót, „homályos ügynek” tartotta (159.). Emberről beszélt. Kosztolányi igaza a mából: A technikai, gazdasági fejlődés, a haladás nyomán a börtönök létszámának csökkennie kellene (egyelőre nem jelent meg a börtönök újrashasznosítása projekt), a Közel-Keleten békés imádkozás folya, Afganisztán turistaparadicsom lenne. Kalasnyikov meghalt, fegyverei tovább élnek. A technika „haladt”, nem az emberiség, az ember lő. És hal. Államtitok vagy szabad a feltárás, a kiszivárogtató áruló vagy hős?⁸

Kosztolányi az értékcselkező. Egyértelmű magyarság jellemzi, a túlzó hazafias szólásokat elutasítja (159.). Társadalmi cselekvésére több példát hozhatunk fel. A Magyar PEN Club elnöke. És nyíltan kiáll a magyar nyelvéért, a francia nyelvész, Antoine Meillet-vel vitázik, aki az I. világháború után az „új Európát” a kis népek nyelve, így a magyar nyelv nélkül képzelel el. A nyelvészeti és kulturális szempontból nagyon alapos vitáit megjelenik magyarul, majd egy párizsi nagy újság hasábjain. Meillet soha nem válaszolt, a vita, az időről időre előkerülő tisztázások ellenére a mai napi nincs lezárva.⁹

⁵ KÖPECZI Béla, *Albert Camus = A francia irodalom a huszadik században*, szerk. és bev. KÖPECZI Béla, Gondolat Kiadó, 1974, II, 197.

⁶ Első kiadás 1992-ben, Bethlen Gábor Könyvkiadó, 2. javított kiadás: Bp., Nagyvilág Kiadó, 1999, fordította: FÁZSY Anikó.

⁷ „Tagadhatatlan, hogy az emberi lét körülményei potenciálisan javíthatók. De ne feledjük – különösen most, az ezredforduló táján –, hogy el kell gondolkodnunk azon, mit is jelent a haladás. Újra kell gondolnunk a haladás még mindig annyira elterjedt, de már elavult és használhatatlan fogalmát. Most, amikor egy korszak zárul le, a megrögzült eszmék és bevett gondolkodásmódok súlyos terhével szemben a gondolkodó emberek reakciójára van szükség.” LUKACS, John, *Egy eredendő bűnös vallomása*, ford. Barkóczi András, Bp., Európa Könyvkiadó, 2001, 14.

⁸ Vö. Az amerikai bűnügyi filmek sora ilyen témákkal rukkol elő, nyugtatva az „emberiség” idegeit és lelkiismeretét: gazdagok, államérek, gyilkosság (NCIS-sorozat, egyéb „helyszínelők”). Jelenet a *Mentalista* című filmből – a gazdag menedzser, korunk hőse, a megtört gyilkos utolsó szavai a kihallgató szobában: Tudja, én nagyon jó szakember vagyok. Nyomozó, semlegesen metsző képpel, száraz hangon nyugtázza: Minden bizonytal.

⁹ 1931-ben jelent meg Kosztolányi Dezső Antoine Meillet-hez címzett nyílt levele

A feltáró munka újabb tényezőket hoz elő: *kétértelműségek, viszonylagosság, elfogultság, érdek – ítéletalkotás, jellem*. Kosztolányira vonatkozóan elhangzik: áruló. Ezt Heller Ágnes jelenti be *Az erkölcsi normák felbomlása* című könyvében, amelyben „áruló írástudónak” írja le a költőt, továbbá: „jellemgyenge”, „erkölcsi nihilista”. Mindez 1957-ben történik. Amiről Madarász Imre azt tartja, hogy „ezt az átlátszó képtelenséget csak az hiheti el, akinek fogalma sincs róla, ki volt Kosztolányi.”¹⁰

Kosztolányi erre (is) már régebben válaszolt: „Lélekben a nemzetek fölötti műveltséget, a nemzetek közötti megértést szolgálom”. És továbbmegy, sorra keresi a választókat, a metafizika világában és azon túl: „A teljes tudás, fölöttébb hasonlít a tudatlansághoz”. A hallgatás bölcsességét preferálja, önmérsékletre int (163.). Nagyon valószerű a hittel való találkozás, annak lehetősége is, amit a kötet egyik tanulmánya fejteget a *Hajnali részegség* nyomán (190.).¹¹ A hit iránti megértés Camus-nél is erős: a „krisztusi hit egy lényegű az életörömmel” (193.). Egy magyar filozófiatörténész így indokol: „Az ember ugyanis megszüntethetetlenül magában hordozza azt a belső igényt, hogy épp arra kérdezzen rá, ami túl van mindenkori világának határain, túl van természeti és történelmi létezésén”¹².

Az időszerség kronológiája, a 20. század európai vonulata főhősök életén, munkásságán keresztül: Kosztolányi (1885–1936), Camus (1913–1960), Adler (1870–1937), a kötet szerzője (1948–), és mi, kortársak a 21. században. A felhozott források még távolabbra mutatnak és kapcsolnak össze, így együtt összeáll a folyamat, a folytonosság.

francia nyelven a párizsi *La Revue Mondiale* című folyóiratban. Meillet „Les langues dans l’Europe nouvelle” (Az új Európa nyelvei) című könyve 1918-ban Párizsban jelent meg először, majd 1928-ban (változtatásokkal, bővítésekkel) újra kiadták. Kosztolányi válasza a Nyugatban jelent meg először 1930. július 16-án: „A magyar nyelv helye a földgolyón: Nyiltlevél Antoine Meillet úrhoz, a *College de France* tanárjához” címmel. A tanulmányt tartalmi változtatás nélkül és teljes terjedelmében közölte a folyóirat „Défense d’une langue nationale (Egy nemzeti nyelv védelme)” címmel. A fordítás a Párizsban élő Gara László munkája volt.” Lásd STURCZ Zoltán, *A Kosztolányi-Meillet vita körülményei és utóélete*, *Hungarológiai Évkönyv*, 13. évf., (2012) 199–219. http://epa.oszk.hu/02200/02287/00013/pdf/Hungarologiai_Evkonyv_13_199-219.pdf [2014. 01.18.]

¹⁰ Lásd MADARÁSZ Imre, *Antiretró. Portrék és problémák a pártállami korszak irodalmi és tudományos életéből*, Bp., Hungarovoxx, 2007, 95–96.

¹¹ Ez nagyon plasztikusan, ám határozottan jön elő a vers francia fordításában. Lásd Sz. TÓTH Gyula, *Ablaktól világra. Esti merengés a hajnali részegségről a francia fordítás nyomán* = *Hajnali részegség*, A tizenkét legszebb magyar vers, 6., alkotó szerk. FÜZFA Balázs, Szombathely, Savaria University Press, 2010, 319–335. (francianyelv.hu, 2011. jan. 7.) [2014. 01. 15.]

¹² CSEJTEI Dezső, *A karácsonyi rejtjel*. „Az európai ember háromszáz esztendeje arra törekszik, hogy kiiktassa a metafizikai hagyományt”. *Magyar Nemzet*, 2013, dec. 24., 8.

És vele a Felelősség. Kosztolányi és Camus is többre tartották a gyakorlati cselekedeteket, mint a tetszetős nézetek hangoztatását (166.).¹³ Fókuszban a morális ember, az esztétikus ember. Az üzenetek egyike: a szép és a szeretet vigye a cselekedeteket. Mi minősítse a tetteket? Kosztolányi szerint „tetteink hiteles mércéje a szépség” (168.). Megfontolandó.

A fülszövegben utalás található a címbeli koncentrikus körökre: „Ha körzővel kisebb-nagyobb köröket rajzolunk, közös középpontjukat a papíron a tűszúrás helye jelöli. Egy hiány.” A humánium mindennapi megmutatkozásának és többirányú értekező megközelítésének a hiánya. Bárány kísérletet tesz, olyan, mint az orvos, aki nem mondott le a gyógyításról. Nem az a filozófus, aki – sok esetben – önnön alkotta szobrát avatja, saját építményébe szerelmesen. Érlelt-érett műveket érlel tovább. Birtokolja a hatalmas anyagot, felmutatva kezeli, „átforgatja”, képes más műfajba is áttenni, erről izgalmas, feszes novellái tanúskodnak. Többszínűségével munkapéldát teremt az embertudományoknak, az irodalomtudománynak, az irodalomtörténészeknek, tanároknak. És azoknak, akik hajlandók gondolkodni, és hagyják magukat a szép útján gondolkodtatni. Szerencsére vannak jó néhányan. A bölcsésztanulóból az aranymetszés mestere lett.

Az iskola felé, félúton

Pályámon sok tananyagot készítettem már. E munka kapcsán is „tananyagban gondolkodom” (mondjuk: „Társadalomkultúra” műveltségterület). A kötet, nálam, a tananyag része lenne, nem ajánlott irodalom, hanem beépített segédkönyv. Mert csak óvatosan az iskolát érintő politikai változtató akarattal, a nem igazolt innovációs szándékokkal, csak óvatosan az összevissza haladással! Népiesen: lassan a testtel, vagy ha egy nagy elme nyomán jobban tetszik: „Reculer pour mieux sauter”, ami egyfajta nyersfordításban: „Fogd vissza magad, hogy később nagyobbat ugorhass.”¹⁴ Adódik a házi feladat: a kötetbe rendezett sűrű anyag újrendezése, a gyarapodott saját tudás beépítése Kant négy filozófiaai alapkérdése nyomán: 1. Mi az ember? (antropológia), 2. Mit tudhatok? (metafizika), 3. Mit kell tennem? (etika), 4. Mi adatott meg, hogy reméljek? (hit)

(A borítóról) A borítótervezőnek (Bárány Gábor) külön elismerés az interdiszciplináris erőter képi megjelenítéséért, hangsúlyozásáért. Galaxisok találkozása: A Guten-

¹³ John LUKACS írja: „... könnyebb elvont erényeket hirdetni, mint valóságosakat gyakorolni; könnyebb emberbarátnak lenni, mint emberségesnek; könnyebb távoli népek iránti felszínes rokonszenvről beszélni, mint fájdalomtól és aggodalmaktól gyötörve azon igyekezni, hogy megértsük a sajátunkat.” *I. m.*, 2004, 69.

¹⁴ KOESTLER, Arthur, *A teremtés*, ford. MAKOVECZ Benjámin, Bp., Európa Könyvkiadó, 1998, 270.

berg-galaxis és a Google-galaxis. A borítón: repülő csészealj – gondolatok, gondolkodók, eszmék. Amelyek megteremtődtek, embertársaink teremtményei, a galaxisok polgárainak, hogy ne legyünk a Google-galaxis proletárjai. Körül vagyunk véve a jóval, itt repkednek körülöttünk a gondolatok, csak észre kell venni őket. Fogni kell őket. Erre pedig fogékonyaknak kell lennünk. Ehhez ad segítséget a kötet: fogékonnyá igyekszik tenni bennünket. Előbb-utóbb belebotlunk egy csészealjnyi gondolatba, és eszmélünk. Ha nem figyelünk eléggé, hát a csészealj fog fejbe kólintani. Ha akarjuk, ha nem, eszmék között élünk. A Mindenségben. Hát mérjük (meg) magunkat. Előbb: mérjük be létezésünk koordinátáit. Van mibe kapaszkodni. Míg létezzük, állandó mozgásban vagyunk: körbe-körbe, le és fel. Van feljebb. Ha jól kapaszkodunk, biztonságban leszünk. Élvezzük a létszáguldást. Szédítő, de nem félelmetes. Urai vagyunk, a helyzetnek. Urai vagyunk magunknak. Már kifelé is bátran pillantgatunk, másokat is észreveszünk. Erőt veszünk és élményeinket összefogjuk, csészealjnyit összerakunk. Hozzáadunk a mindenséghez, aprót, de az a mi teremtményünk lesz. És boldogan szállunk a magasban. Egyre feljebb, talán az Úr fogad. Mi kell hozzá? Talán „Hajnali részegség”. Tessék, tessék, kínálja Bárány. Lázadj fel, de tisztességgel tedd, Camus veled van!

Ó, Szabadság, Petőfitől József Attiláig szabadon. Utóbbi ez ügyben a „Rend”-et szólítja fel a teremtésre. Hamvas Béla a borról filozofálva már egyenesen azt szűri le – igaz, „előítéletesen” –, hogy a rend *Szép* (és hasznos is). Hívó példák és intések. Terelések. Ha nem figyelsz, ha nem vagy finomra hangolva, ha nem vagy érzékenyen éber, a szabadság felfalja gyermekeit. A demokrácia a saját kardjába dől, nap mint nap látjuk. A korkép alakítja az emberképet. Nézzünk fel hát az égre, jönnek a csészealjok. Kapjunk el egyet, üljünk fel rá, tegyünk egy kört. Legalább. A suhanó felhő része vagy. Tágul a láthatár, a feszülő kor körképe másként fest, az ember megláthatja saját képét, ha ebbe és így tekint bele. És mást, másokat is észrevesz. És akkor már József Attilával „*Nem én kiáltok... Barátom, drága, szerelmes barátom, / Akár borzalmas, akár nagyszerű, / Nem én kiáltok, a föld dübörög.*” (1942 első fele) Ily korban élünk.¹⁵

Hosszasan birkóztam a Bárány-kötettel, az írásos összeállítással belefutottam a választási kampányba, a könyvben felhozott emberi tényezők harsányan mutatkoztak meg a társadalmi gyakorlatban. A munka mellékterméke: tapasztalatgyűjtés szociálpszichológiai megfigyeléssel – az irodalom eligazított. Bárány Lászlónál a gondolkodva tisztázó írás nem cél, hanem magatartásforma. Nekem meg az a dolgom, hogy a Bárány-kötethez hasonló munkákat megismertessem. Ajánlással.

(Hungarovox Kiadó, Budapest, 2013)

¹⁵ Vö. Sz. TÓTH Gyula, *Mily korban élünk? Elhúzódo magyar reformkor – avagy csapdák, vágányok, zárványok?* (Hankiss 8van? TALÁLJUK KI...! Tanulmányok Hankiss Elemér tiszteletére), Szakképzési Szemle, elektronikus melléklet, XXVI. évf., 2010. http://www.mszt.iif.hu/documents/szsz2010_1plussz.pdf. [2014. 01. 22.]